Πάσχα Ελλήνων ιερό – Ένα μεταλλαγμένο εβραϊκό έθιμο, «πασπαλισμένο» με αρχαιοελληνικές (και όχι μόνο) τελετουργίες

Το χριστιανικό Πάσχα ή κοινώς «Πασχαλιά», ή ελληνοπρεπώς «Λαμπρή», είναι η μεγαλύτερη εορτή του Ορθόδοξων Χριστιανών (αντίστοιχα, στους Καθολικούς είναι τα Χριστούγεννα). Εορτάζεται την πρώτη Κυριακή μετά την πανσέληνο που ακολουθεί την εαρινή ισημερία της 21ης Μαρτίου μη συμπεριλαμβανομένης, κατά το Ιουλιανό ημερολόγιο στην Ορθόδοξη εκκλησία και κατά το Γρηγοριανό στην Ρωμαιοκαθολική. Εορτάζεται η ανάσταση του Ιησού Χριστού που πιστεύεται ότι έγινε το 33 μ.Χ. Με τον όρο Πάσχα αναφερόμαστε είτε στην εβδομάδα του Πάσχα μέχρι το Σάββατο της Διακαινησίμου, είτε στην περίοδο των 50 ημερών που ακολουθούν το Πάσχα, μέχρι την εορτή της πεντηκοστής ημέρας από του Πάσχα λεγόμενη (αριθμητικά) Πεντηκοστή.

Η ονομασία του Πάσχα προέρχεται από την εβραϊκή γιορτή Pesah (=διάβαση), την μεγαλύτερη εορτή του Ιουδαϊσμού, κατά την οποία γιορτάζουν την απελευθέρωση των Ιουδαίων από τους Αιγυπτίους («είπεν δε Μωυσής προς τον λαόν μνημονεύετε την ημέραν ταύτην εν η εξήλθατε εκ γης Αιγύπτου εξ οίκου δουλείας εν γαρ χειρί κραταιά εξήγαγεν υμάς κύριος» Έξ. 13:3). Ο όρος Πάσχα προέρχεται από το αραμαϊκό pasha και το εβραϊκό pesah. Για κάποιους, η προέλευση του εβραϊκού όρου είναι ένα θέμα που συζητείται καθώς του αποδίδουν ξένη ετυμολογία, ασσυριακή (pasahu, πραύνω) ή αιγυπτιακή (pash, η ανάμνηση, pesah, το πλήγμα). Πάντως, η Βίβλος συσχετίζει το pesah με το ρήμα pasah πού σημαίνει είτε χωλαίνω, είτε εκτελώ τελετουργικό χορό γύρω από τη θυσία (Γ' Βασ. 18:21,26), είτε, μεταφορικά, «εκφεύγω», «διέρχομαι», «απαλλάσσω». Το Πάσχα, είναι η διέλευση του Θεού πάνω από τις οικίες των Ισραηλιτών, η οποία έπληττε τις οικίες των Αιγυπτίων (Έξ. 12:13,23,27 / βλ. Ησ. 31:5). Όπως αφηγείται η «Έξοδος», ο Γιαχβέ, τη νύχτα κατά την οποία θα περνούσε και θα εξολόθρευε τα πρωτότοκα των ανθρώπων και των ζώων των Αιγυπτίων, θα προσπερνούσε και θα προστάτευε τα σπίτια των Εβραίων, οι θύρες των οποίων είχαν σημαδευτεί με το

αίμα του αρνιού που είχαν θυσιάσει (Έξ. 11:5, 12:12). Αυτό θα ήταν στο εξής το νόημα του Πάσχα και η νέα του διάσταση. Το Πάσχα προϋπήρχε ως έθιμο στην αρχαία Αίγυπτο, όπου γιόρταζαν την άνοιξη το Πισάχ, δηλ. τη διάβαση του Ήλιου από τον ισημερινό (με άλλα λόγια την εαρινή ισημερία). Από τους Αιγύπτιους πήραν εθιμικά στοιχεία οι Εβραίοι και μαζί το έθιμο του Πάσχα.

Στοιχεία για το γιορτασμό του Πάσχα από τους Ιουδαίους υπάρχουν στο Δευτερονόμιο, όπου ερμηνεύεται η αιτία του τρόπου του γιορτασμού τους.
Η εαρινή ισημερία για τους Εβραίους είναι η 1η Νισάν (αρχικά ονομάζονταν Αβίβ και μετονομάστηκε σε Νισάν μετά την Βαβυλωνιακή εξορία). Σύμφωνα με την Έξοδο κάθε αρχηγός οικογένειας έπαιρνε στις 10 Νισάν ένα μονοετές αρσενικό ζώο, το οποίο θυσίαζε στις 14 Νισάν στο ναό των Ιεροσολύμων, για να ευλογηθεί από το Θεό όλο το ποίμνιο. Το σφάγιο ήταν αμνός ή ερίφιο, αρσενικό καί αρτιμελές (Εξ. 12:3-6), δεν έπρεπε να σπάσει κανένα οστό του (Έξ. 12:46, Αρ. 9:12) ενώ το αίμα του ως ένδειξη προστασίας, το τοποθετούσαν στην είσοδο κάθε οικίας (Εξ. 12:7,22). Οι μετέχοντες στο δείπνο ήταν ενδεδυμένοι, έτοιμοι για ταξίδι (Έξ. 12:8-11). Όσοι έμεναν έξω από την πόλη, στην επαρχία, δεν ήταν υποχρεωμένοι να εφαρμόσουν αυτό το έθιμο της θυσίας του αρνιού και μπορούσαν να το αντικαταστήσουν με άλλα φαγητά. Το αρνί που θυσιαζόταν, το έψηναν αργότερα με τον όρο να το φάνε όλο το ίδιο βράδυ. Απαγορευόταν να περισσέψει από το ψημένο αρνί για την επόμενη ημέρα. Κατά τη γιορτή, το βράδυ, οι Εβραίοι άπλωναν στο τραπέζι όλα τα φαγητά, δηλαδή το αρνί, τις πικρίδες (είδος πικρών χόρτων), τα άζυμα και το βάμμα. Από όλα αυτά έτρωγαν πρώτα τις πικρίδες και προσεύχονταν. Στη συνέχεια, οι πιο γέροι της οικογένειας διηγούνταν όλη την ιστορία της δουλείας και της απελευθέρωσης από την αιγυπτιακή σκλαβιά και εξηγούσαν το συμβολισμό κάθε είδους φαγητού που βρισκόταν στο τραπέζι. Έτσι, τα άζυμα συμβόλιζαν τη βιαστική φυγή των Εβραίων, τόσο βιαστική ώστε δεν πρόλαβαν να ζυμώσουν. Επίσης οι πικρίδες συμβόλιζαν την πικρία της σκλαβιάς. Σε όλη τη διάρκεια του γιορτασμού υπήρχε ρητή απαγόρευση να φάνε ζυμωμένο ψωμί για εφτά μέρες, ενώ όλοι οι Εβραίοι φορούσαν παπούτσια οδοιπορίας, θέλοντας να συμβολίσουν τη φυγή. Εκτός από την απελευθέρωση από την αιγυπτιακή σκλαβιά και το πέρασμα της Ερυθράς Θάλασσας, οι Εβραίοι γιόρταζαν με το Πάσχα την ανοιξιάτικη συγκομιδή. Γι’ αυτό όλοι οι αρχηγοί των οικογενειών έφερναν ως τάμα στο ναό των Ιεροσολύμων και ένα δεμάτι κριθαριού. Έτσι κήρυσσαν και τη γιορτή της συγκομιδής και τότε μόνον επιτρεπόταν να φάνε ζυμωμένο ψωμί. Κατά το Πάσχα, επίσης, έδιναν χάρη σε έναν κατάδικο, συνήθεια που μάλλον εισήγαγαν οι Ρωμαίοι. Το ιουδαϊκό Πάσχα γιορτάζεται σήμερα κατά

την πανσέληνο της εαρινής ισημερίας, δηλαδή μεταξύ 30 Μαρτίου και 27 Απριλίου. Παλιότερα το ιουδαϊκό Πάσχα (γνωστό ως Νομικό Πάσχα) γιορταζόταν σύμφωνα με το Μωσαϊκό νόμο μεταξύ 3ης Απριλίου και 1ης Μαΐου.

Μετά τον θάνατο του Ιησού, παράλαβε την εορτή και ο Χριστιανισμός, γεγονός που προκάλεσε αμφισβητήσεις, κυρίως σε ό,τι αφορούσε το χαρακτήρα του, γιατί ορισμένοι θεωρούσαν την εορτή ως αναμνηστική της σταύρωσης του Μεσσία, του νέου Αμνού, που θυσιάστηκε για τη σωτηρία της ανθρωπότητας (το όνομα Πάσχα θεωρούνταν εσφαλμένα ότι προέρχεται από το ελληνικό ρήμα «πάσχειν»), ενώ άλλοι, που τη συνέδεαν με την ευχαριστία, γιόρταζαν το Πάσχα σε ανάμνηση της Ανάστασης του Μεσσία, που είχε γίνει τρεις ημέρες μετά το θάνατο του, δηλαδή την Κυριακή. Εξάλλου θέτονταν το πρόβλημα αν το Πάσχα έπρεπε να γιορτάζεται την Παρασκευή, σε ανάμνηση του θανάτου ή την επομένη Κυριακή. Οι Ανατολικοί ακολούθησαν το εβραϊκό έθιμο να το γιορτάσουν στις 14 του Νισάν γι' αυτό και ονομάστηκε Τεσσαρεσκαιδεκαδίτες, ενώ στη Δύση επικράτησε η συνήθεια της Ρώμης και της Αλεξάνδρειας, όπου γιορτάζονταν την Κυριακή. Ύστερα από μακρές δογματικές διενέξεις, ο επίσκοπος Ρώμης Βίκτωρ, στο τέλος του 2ου αι, αφόρισε τις κοινότητες της Ασίας, που δεν ήθελαν να συμμορφωθούν με το δυτικό έθιμο. Ένας γενικός κανόνας καθορισμού του Πάσχα, που έγινε έτσι κινητή γιορτή, διατυπώθηκε στη Σύνοδο της Νίκαιας(325): το Πάσχα έπρεπε να πέφτει την πρώτη Κυριακή μετά τις 14 του Νισάν, δηλαδή του μήνα στον οποίο η 14η συμπίπτει με την εαρινή ισημερία (21 Μαρτίου) ή είναι η αμέσως επόμενη. Στην περίπτωση που η 14η του Νισάν αντιστοιχούσε σε Κυριακή, ο εορτασμός έπρεπε να μετατεθεί για την επόμενη Κυριακή. Σύμφωνα με το γρηγοριανό ημερολόγιο, το Πάσχα γιορτάζεται την Κυριακή που ακολουθεί τη μετά την εαρινή ισημερία (21 Μαρτίου) πανσέληνο. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες όμως, στην περίπτωση του Πάσχα, δεν ακολούθησαν το γρηγοριανό ημερολόγιο κι έτσι υπάρχουν δυο Πάσχα στο εκκλησιαστικό έτος. Οι πρώτοι Χριστιανοί, οι οποίοι ήταν στην πλειοψηφία τους Ιουδαϊκής καταγωγής μεγάλωσαν με την Εβραϊκή παράδοση και καθιέρωσαν το Πάσχα ως τη γιορτή για την ανάληψη του Χριστού, όπως είχαν προβλέψει οι προφήτες.

Η Μεγάλη Εβδομάδα αποτελεί διασκευή της εβραϊκής γιορτής «Άζυμα», που διαρκούσε επτά ημέρες και ήταν μάλλον αγροτική γιορτή. Στηρίζονταν στην πίστη πως, όταν αρχίσει να χρησιμοποιείται η νέα σοδειά δεν πρέπει να υπάρχει κίνδυνος μόλυνσης από την παλιά ζύμη. Για τη βεβαιότητα πως θα υπάρξει πλήρης διακοπή, η πράξη αυτή διαρκούσε 7 ημέρες, όσες δηλαδή γιορτάζουμε μέχρι

σήμερα το Πάσχα.

Το ελληνικό έθιμο του σουβλίσματος του πασχαλινού αρνιού (οβελίας), με το οποίο συμβολίζεται η θυσία του «αμνού» του Θεού (δηλ. του Χριστού), πιθανότατα προέρχεται από το εβραϊκό τελετουργικό που προαναφέρθηκε ως ανάμνηση της εξόδου από την δουλεία της Αιγύπτου υπό την ηγεσία του Μωυσή μέσω θεϊκής παρέμβασης. Μια άλλη επιστημονική άποψη σχετικά με την προέλευση της γιορτής του Πάσχα είναι πως τα περί του αμνού ανήκαν αρχικά σε ποιμενική γιορτή, που λάμβανε χώρα την πανσέληνο που ήταν πιο κοντά στην εαρινή ισημερία. Επρόκειτο μάλλον για θυσία ενός αρνιού έτσι ώστε ο θεός των ποιμνίων (της γονιμότητας) να πάρει το μερίδιό του για να εξασφαλίσει τη γονιμότητα του ποιμνίου. Το αρνί τρωγόταν σε ένδειξη κοινωνίας με το θεό προστάτη.

Ένα άλλο έθιμο των ημερών είναι τα πασχαλινά κόκκινα αυγά, τα οποία συμβολίζουν το αίμα του Ιησού Χριστού που έσταξε όταν τον λόγχισε ο Ρωμαίος στρατιώτης (όταν βρισκόταν στον σταυρό). Σύμφωνα όμως με τον Κοραή τα κόκκινα αυγών συμβολίζουν το αίμα των προβάτων με το οποίο οι Ιουδαίοι έβαψαν τις οικείες τους, για να αποφύγουν την «υπό εξολοθρευτικού Αγγέλου φθοράν». Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι και οι Γαλάτες πρόσφεραν βαμμένα αβγά για να γιορτάσουν την άνοιξη. Όπως αναφέρει ο Γ. Α. Μέγας, χρωματιστά, κυρίως κόκκινα, αυγά μνημονεύονται στην Κίνα, για γιορταστικούς σκοπούς ήδη τον 5ο αι. και στην Αίγυπτο τον 10ο αι. Τον 17ο αι. τα βρίσκουμε στους Χριστιανούς και τους Μωαμεθανούς, π.χ. στη Μεσοποταμία και τη Συρία, έπειτα στην Περσία και τη Χερσόνησο του Αίμου. Έτσι μερικοί υποθέτουν ότι τα κόκκινα αυγά του Πάσχα διαδόθηκαν, με κάποιο αρχαίο έθιμο των Καλανδών, σε όλη την Ευρώπη και την Ασία, έως την Κίνα και συνδέθηκαν με ντόπια έθιμα του κάθε λαού, αρχική κοιτίδα τους θεωρείται η Αίγυπτος.

Το τσούγκρισμα των πασχαλινών αυγών, συμβολίζει την Ανάσταση του Χριστού, καθώς το αυγό συμβολίζει τη ζωή και τη δημιουργία που κλείνει μέσα του τη ζωή. Όταν το κέλυφος του αυγού σπάσει με το τσούγκρισμα, γεννιέται μια ζωή, έτσι και το πασχαλινό αυγό συμβολίζει το σπάσιμο του τάφου του Χριστού και την Ανάστασή Του. Το αυγό βέβαια σε όλες σχεδόν τις αρχαίες κοσμογονίες συμβόλιζε την γέννηση του σύμπαντος και της ζωής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το σύμβολο των ορφικών Μυστηρίων πού ήταν ένα φίδι τυλιγμένο γύρω από ένα αυγό, που συμβόλιζε τον κόσμο που περιβάλλεται από το Δημιουργικό πνεύμα. Στο επίπεδο της μύησης και της φιλοσοφίας, συμβόλιζε τον νεόφυτο που την στιγμή της μύησης έσπαγε το κέλυφος του αβγού και ένας καινούργιος πνευματικός

άνθρωπος γεννιόταν.

Τα σοκολατένια πασχαλινά κουνελάκια, αποτελούν ίσως τη μεγαλύτερη χαρά των παιδιών, στην εορτή του Πάσχα. Αρχικά, το πασχαλινό κουνελάκι ήταν λαγός. Για τους Σάξονες ο λαγός ήταν το έμβλημα της θεάς Eastre, την οποία τιμούσαν την άνοιξη. Από αυτήν άλλωστε προέρχεται η λέξη Easter, που σημαίνει Πάσχα στα αγγλικά. Για τους Κέλτες και τους Σκανδιναβούς ο λαγός αποτελούσε επίσης το σύμβολο της θεάς της μητρότητας και της ανοιξιάτικης γονιμότητας. Το παραδοσιακό κουνελάκι που φέρνει αβγά στα παιδιά είναι γερμανικής προελεύσεως. Μια φτωχή γυναίκα, ανίκανη να προσφέρει γλυκίσματα στα παιδιά της, τα στέλνει στον κήπο όπου έχει κρύψει αβγά. Τα παιδιά βρίσκουν ένα κουνέλι και θα αποφασίσουν ότι αυτό το ζωάκι τούς έφερε τα πασχαλινά αβγά που είχε νωρίτερα διακοσμήσει η μητέρα τους.

Η επίδραση όμως των τελετουργιών της αρχαίας Ελλάδος στην Ορθοδοξία φαίνεται ότι είναι μεγαλύτερη από όσο οι περισσότεροι γνωρίζουμε. Για παράδειγμα στο αντίστοιχο Χριστιανικό Πάσχα στην Αρχαία Ελλάδα γιόρταζαν τα «Αδώνια», κατά τα οποία γινόταν αναπαράσταση του θανάτου του Άδωνι. Οι γυναίκες στόλιζαν το νεκρικό κρεβάτι με λουλούδια και καρπούς τραγουδούσαν μοιρολόγια.Ακολουθούσε επιτάφιος πομπή, ενώ την επομένη ημέρα ακολουθούσε η ανάσταση του Άδωνι που συμβόλιζε την καρποφορία της φύσης.

Αλλά και η μετάληψη με το «θείο» σώμα και αίμα ήταν μέρος των τελετουργιών τόσο των Κορυβαντικών, όσο και των Ορφικών μυστηρίων. Στην μετάληψη των Ορφικών οι πιστοί, επιδίδονταν σε ωμοφαγία ταύρου και οινοποσία, που συμβόλιζε το σώμα και το αίμα του Ζαγρέα. Πίστευαν ότι με αυτόν τον τρόπο κατέρχονταν σε αυτούς η θεότητα και γέμιζε τι ς ψυχές τους. Στα Κρητικά μυστήρια, η προσφορά του Ζαγρέα Διόνυσου και η θυσία του Μινώταυρου, ήταν η θεία Δωρεά, κάθοδος της πνευματικής δύναμης, του συμβολικού ταυρείου αίματος, που αφού πέρασε από διάφορα στάδια και στα άλλα ελληνικά Μυστήρια των ιστορικών χρόνων, όπως και στα Μιθραϊκά των Περσών κ.λ.π. πέρασε και στα Χριστιανικά στους μετέπειτα αιώνες…

Πηγές

+

esoterica.gr | epcon.gr (Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή) | kathimerini.gr | el.science.wikia.com | neo.gr | el.wikipedia.org | enet.gr